

KIS-645 – Du breton dans la tête : et après ? ” 1

(GE da RAH – 22 08 99)

Moarvat hoc'h eus bet tro da lenn war *Ouest-France* an 12 08 ar pennad a-zivout ar film “*Brezhoneg leizh o fenn*”. Derou ur respont eo d'an aters a 'm eus klevet meur a wech a-berzh Gab CHEREL : “Petra eo deuet da vezañ ezskolidi *Diwan* ?” Ne 'm eus ket gwelet ar film, met dezrann ar c'hazetenner a glot ervat gant ar pezh a ouzomp eus eil derez *Diwan*. “Le breton [...] prison dorée”, “En arrivant à la fac, j'ai cru arriver dans un pays étranger”, an div lavarenn-mañ zo a-walc'h da azonañ, n'eo ket hepken ar skolioù brezhonek, met hogos an holl luskadoù brezhoneger.

E grez ESB e lakaemp war ar re-mañ ar skritell “yezhelourion”, eleze “ar re a intent ar yezh enni he unan er-maez eus fiñv ar gevredigezh hag eus un erged denel”. VALLEE a emgave kenempret en ur c'hevredig brezhonek a oa e yezh yac'h a-walc'h c'hoazh evit ma c'hallfe skrivagnerion ober ganti ha labourat d' he diorren hep emdroc'hañ dioutañ ; ar c'hevredig-se ne oa ket ur wir gevredigezh, koulskoude an dalc'h kevredadel en doa a spire da virout ouzh ar skrivagnerion a glask pelloc'h katreizh d'an dibab yezh o doa graet. Disheñvel krenn oa ar saviad ma emgavas Roparz HEMON : war e ziskar edo ar c'hevredig brezhonek ha n'eo ket evitañ ken e tleed labourat, anat e voe kement-se diouzhtu da grouer *Gwalarn*. En desped ma oa aet didalvoud an abegoù a luske ar remziad kent, ne voe ket

torret d'e c'halvidigezh. E lec'h all hepken e ranke diazezañ luskedoù

ar c'henderc'hañ brezhonek. Alese ar spletad luganoù a zeuas gantañ : “Evit Breizh, ya ! hogen ivez evit ar pezh a zo kant gwech talvoudusoc'h, kant gwech santeloc'h eget Breizh, evit ar wirionez”, “ar wirionez a-enep d'ar bed”, h.a. Pegen romantel bennak e kavomp hiziv hevelep luganoù, e chom ganto un talvoud nad eo ket dispredet, a eztaolomp ni gant gerioù all (a asantomp en a-raok ma vent azgwelet evel ma azgwelomp gerioù Roparz HEMON, gant ma ve dalc'het ar graoñell anezho !) : ur yezh n' eus anezhi nemet evel lodek en ur gevredigezh ; pa vank ar gevredigezh e rank ar

¹ Talbenn un danevell embannet war ar bajenn gouestlet da *Festival Interceltique An Oriant* gant an ustil “La médiathèque a projeté un film sur Diwan”.

yezh, unan a zaou, pe mervel, pe kendeurel da grouiñ ur gevredigezh ; ar yezh zo pennañ ha kizidikañ lec'h ar spered ha ne c'haller ket komz ur yezh, seul gent a se diorren ur yezh hep kaout ar spered da finvez, hep sammañ atebegzh er stourm a ren ar spered diwar derou ar bed.

Muzuliomp bremañ donder ar sac'hadenn m'emañ sanket al luskadoù brezhoneger hag ar vleunienn anezho, *Diwan*. Ne embannont, emezo, damkaniezh ebet evit tremen hebiou da bep riskl a zisrann kenetrezo.

Aes eo avat lenn an damkaniezh empleg en o embregiezh ha stadañ a) ez eo faos roadennoù o dezrann kevredigezhel, pa reont evel pa vije ur gevredigezh vrezhonek ; b) ez eo digantrat ar pal a gemeront, pa fell dezho reiñ lec'h d'ur yezh hep kevredigezh en ur gevredigezh allyezh (muioc'h : distreiñ d'ar stad ma edo ar gevredigezh e Breizh e 1920, gouez da Brezidant *Diwan* — perak ket e 920 kement hag ober ?). Souezh ebet e ve bet sellet *Diwan* “comme une secte”, “comme une prison dorée”. Penaos ne vije ket ezskolidi *Diwan* degouezhet er Skol veur evel “dans un pays étranger” ? “C'est une lutte”, a ziskler Maela, unan anezho ; ya, met ur stourm ouzh petra hag evit petra ? Gard emañ yaouankiz Frañs o riklañ en anistor, emañ *Diwan* er penn a-raok. Ur wech ouzhpenn, Breizhiz zo div wech Gall, div wech arallekaet en dro-mañ...

(AAB da GE – 27 08 99)

[Da geñver un emzviz dre bellgomz]

En arrivant à la fac, j'ai cru arriver dans un pays étranger. Je n'avais plus mes repères, plus mes racines.” Penaos eren an diskleriadenn-mañ a-berzh un ezskoliad eus *Diwan* da gazetenn *Ouest-France* gant pal saverion *Diwan* a oa “daskoriñ o gwrizioù da Vreizhiz yaouank ? ” Diwall a zleer diouzh arver leterc'hadek

ar “gwrizioù” harpet war ur gweladur naturelour a-berzh mui ouzh mui a dud a vev, pe a venn bevañ, evel

plant. Aze emañ arbenn donañ an dro wenn a ra eil derez *Diwan*.

Gwrizioù mab den, mar dalc'her d' al leterc'had, ne vezont ket en e raog

o c'hortoz bezañ roet dezhañ ; pezh a c'hortoz eo an atil, eleze an oberoù sevenet endeo a ra gwiad an istor. Gwrizioù mab den a zeu en e c'houde dre e labour, e oberoù eo¹.

¹ Ken abred ha 1967 en en lavaremp : “Ur bobl gwriziennet eo ur bobl a zo bezant en he seveniñ bremañ un heuliad didorr a luskadoù seveniñ « tremenet » [...], hogen bev bepred.” (“Pelec'h gwriziennañ ?”, *Emsav*, 6, 1967, p. 131.)

(RLN da GE – 31 08 99)

Kaout a ra din ez eo gwir pezh a skrivez war da lizher eus an 22 08 da RAH a-zivout ar c'hevredig brezhonek e mare VALLEE : un tamm gwerc'h a oa evelkent c'hoazh neuze gant ar brezhoneg, a zo bet gouest da skouer da envel an ijinenoù labour douar oberiet en 19^t kantved : an troc'herezed, an dornerezed, an haderezed, ar gwenterioù, h.a. Hogen, pa oan bugel, ne oa mui ar brezhoneg evit aroueziñ an ijinenoù nevez : lavaret e veze ul “lieuz”, ur “moasoneuz-bateuz”, un “trakteur”, un “traieuz”, h.a.